

Metafora telesa in bolezni v *Neu-entdeckte Staats-Klugheit* Franza Alberta Pelzhoferja

Uvod

Pomen metafor in analogij telesa ter z njim povezanih stanj (predvsem bolezni) je bil v srednjeveški in novoveški politični misli velik. Izhodiščno vprašanje besedila je, kaj se skriva za na videz samoumevnimi izrazi, analogijami in metaforami, ki obravnavajo telo, kaj so želeli avtorji povedati s sklicevanjem na različne organološke metafore in zakaj so jih uporabili. V analizi se bom osredotočil na delo Franza Alberta Pelzhoferja *Neu-entdeckte Staats-Klugheit in hundert politischen Reden oder Discursen* (v nadaljevanju *Neu-entdeckte Staats-Klugheit*).

Na začetku se velja vprašati, čemu kot izhodišče razmisleka izbrati ravno telo in bolezni. Zakaj je bilo ravno telo priljubljena metafora za opis političnega stanja?¹ Najprej moramo ozavestiti dejstvo, da ima vsakdo izkušnjo telesa, zato je bila, in še vedno je, ta izkušnja univerzalna. Telo je splošna antropološka konstanta, ki jo pozna vsakdo, zato so tisti, ki jo uporabljajo, prepričani, da jo bo vsakdo razumel.² Po drugi strani sklicevanje na telo omogoča predstaviti naravnost politike, njeno pogojenost z naravnim in (posledično za predmoderno obdobje) božjim zakonom.³ Tako kot človek

¹ Metafora telesa je ena najpomembnejših političnih metafor. Temeljno delo obravnave metafore v politični misli je Peil, *Untersuchungen zur Staats- und Herrschaftsmetaphorik*. V njem Peil izpostavi šest temeljnih metafor, ki prečijo politično misel od antike do danes: pastir in čreda, krmar, čebele (oziroma čebelja država), telo, država kot stroj, država kot zgradba. Pogosto je prišlo tudi do prepleta različnih metafor. Gl. tudi Draženović, »Metafore telesa in bolezni v srednjem in zgodnjem novem veku«.

² Podobno je z analogijo družine oziroma družinskih odnosov. Gl. Strohmayr, *Svoboda politike in moč vere*.

³ O povezanosti naravnega in božjega zakona v srednjeveški in novoveški misli glej izjemno koncizno: Schröder, »Gesetz« und »Naturgesetz«. Obširneje: Scattola, *Das Naturrecht vor dem Naturrecht*.

ne more hoditi po glavi oziroma imeti štirih nog ali treh rok, saj bi s tem kršil zakone narave, je nemogoče pričakovati, da bo v območju političnega mogoče izraziti, še manj pa izpolniti »nenaravne« zahteve. Če je srednjeveška politična misel poudarjala odnose med organi in okončinami, se je z nastopom novega veka povečal poudarek na pomenu bolezní.

Temeljni zastavek besedila je, da je jezik v temelju metaforičen. Metafore in analogije so miselna in argumentacijska sredstva in ne zgolj okrasek besedila, razvedrilo bralcu ali mašilo avtorju.⁴ Mišljenje z metaforami in skoznje zaznamuje celotno zgodovino mišljenja, pri čemer gre za koncepte oziroma slike, ki na določen način strukturirajo in usmerjajo razumevanje sveta. V besedilu bodo metafore razumljene kot mentalne podobe, skozi katere se kaže imaginarij predmoderne. Četudi se metafore in primerjave med seboj ločijo, imajo skupno osnovo, saj »zahtevajo mentalno agilnost asociacij, pripravljenost preskakovati med različnimi stopnjami pomena, ter zavedanje bralca, da lahko predstavljajo nekaj drugega«.⁵ Analogije in metafore nikoli niso popolne, a so indici miselnih svetov. Velja se strinjati z razmislekom Philippa Sarasina, da »'celote smisla' in mnogoterih pomenskih učinkov kake metafore ne nadzoruje nihče in nihče že vnaprej ne pozna resnice, na katero bi lahko s to metaforo ciljali«.⁶ Metafore delujejo kot kognitivni filtri, ki filtrirajo različne koščke resnice, nekaj pokažejo, drugo skrijejo ter s tem generirajo razvoj novih pomenov.⁷ Tu se opiramo na razmislek Maxa Blacka, ki trdi, da ni tako pomembno, da bralec pozna standardni pomen določene besede (v našem primeru »telesa«), ampak mora poznati tisto, kar avtor imenuje sistem asociiranih splošnih mest. Gre za množico trditev, ki jih je načeloma vsakdo zmožen izreči. Kot zapiše Black, učinkovitost metafore ni v tem, da bi bila splošna mesta resnična, temveč da jih je mogoče zlahka in svobodno priklicati:

»Kar bralec potrebuje, ni toliko, da pozna standardni slovarski pomen ‚volka‘ ali da je zmožen to besedo uporabiti v dobesednem smislu, kot to, da pozna tisto, kar bom imenoval sistem asociiranih splošnih mest. Zamislimo si nekega laika, od katerega se zahteva, da brez posebnega premisleka pove tiste stvari, za katere meni, da so o volkovih resnične; množica trditev, ki bi jih tako dobili, bi približno ustrezala tistemu, kar tu imenujem sistem splošnih mest, povezanih z besedo ‚volk‘.«⁸

Sklicevanje na »asociirana skupna mesta« bo ustrezno za najobičajnejše primere,

⁴ V besedilu ne bom upošteval stroge ločnice med metaforami, analogijami in primeri, saj so večinoma uporabljene izmenično.

⁵ Daly, *Cosmic Harmony and Political Thinking*, str. 9.

⁶ Sarasin, *Inficirana telesa, kontaminirana govornica*, str. 209.

⁷ Prav tam, str. 206.

⁸ Black, *Metafora*, str. 103. Black je svojo analizo izvedel na pomenu besede volk.

kjer avtor igra na skupno vednost (in tudi zablode), ki si jo domnevno delita bralec in avtor.⁹ S tem, da analogija določene vidike izpostavi, določene pa zamolči, ustvari in organizira naše razumevanje problematike. Njunega učinka ne smemo videti zgolj v tem, da prinašata novo vednost, ampak da osredinjata pozornost na že obstoječo. Zato je pomembno obvladovanje interpretacij, saj gre posledično za nadzorovanje sveta. Zaradi naštetega je izjemno pomembno analizirati kontekst, v katerem se misel pojavlja, saj je ta nujen za razlago in razumevanje analogij in metafor, ki jih ni mogoče izolirati od konteksta, v katerem so podane. Zato bomo hkrati s predstavitvijo Pelzhofferjevih telesnih in medicinskih metafor predstavili njegovo politično misel, ki določa razumevanje teh primerjav. Izključiti ne smemo niti tega, da je lahko stavek, ki je za nas metaforičen, pri govorncu razumljen kot dobesedna trditev.

Umestitev telesa v predmoderni misli

Telo se je v predmoderni misli vpisovalo v širši kontekst velike verige bivajočega in bilo posledično razumljeno kot božja stvaritev.¹⁰ Osnovno izhodišče je povezanost vsega v strnjeno verigo: od boga do kamna. Če vanjo postavimo telo, slednje prevzame označbo mikrokozmosa, ki je v soodnosu z makrokozmosom (vesoljem, svetom). Soodvisnost med deli je pogoj tvorjenja celote, s podobno strukturo in zmožnostmi delovanja. Po Foucaultu je človek privilegirana točka vseh razmerij, saj je v razmerju z vsem:

»Prostor analogij je v osnovi prostor žarenja. Človek z vseh koncev obdaja samega sebe: toda isti človek nosi podobnosti, ki jih prejme od sveta. Človek je veliko žarišče sorazmerij – središče, na katero se opirajo vsa razmerja in iz katerega ponovno izhajajo.«¹¹

Osnova razumevanja je vez med telesom kot mikrokozmosom in naravnim/božjim redom ter državo – pri čemer je cilj ustvariti idealen tip ureditve.¹² R. J. V. Evans meni, da je nauk o analogiji med mikrokozmosom in makrokozmosom mogoče imeti za lajtmotiv takratne filozofije.¹³ Velika veriga bivajočega je ekvivalent našla tudi v politiki: kar je bog v nebesih, je kralj na zemlji. Vesolje in telo sta božji stvaritvi,

⁹ Black, *Metafora*, str. 105. Ker je tako, se lahko zdi metafora, ki v eni družbi deluje, v drugi nesmiselna.

¹⁰ Pojem velike verige bivajočega je uvedel A. O. Lovejoy, *The Great Chain of Being*.

¹¹ Foucault, *Besede in reči*, str. 36.

¹² Edward Forset v knjigi *Comparative Discourse of the Bodies Natural and Politique* iz leta 1606 izbere metafore telesa utemeljuje s tem, da je *Commonwealth* mogoče prikazati z metaforo vesolja ali telesa, a da je slednja bolj razumljiva. To potrjuje vez in podobnost med makro- in mikrokozmosom. *A comparative discourse*, nepaginiran nagovor bralec. Forset telo že v naslovu razdeli na naravno in politično – in obe si lasti vladar.

¹³ Evans, *Das Werden*, str. 233.

naravni in posledično moralni tvorbi, v katerih se kaže enak red. Ta primerjava je bila pogosto uporabljena v želji po enotnosti in avtoriteti ter soodvisnosti vseh članov politične strukture. Kazala je na nespremenljivost telesa, kar je oblikovalo maksimo, da je treba telo ohraniti tako, kot je, s čimer je delovala kot pomemben argument za ohranitev obstoječega stanja. Tako kot je telo kozmos v malem, je tudi socialni red v malem, povezuje pa ju organski značaj, s čimer se ustvari naravna povezanost. Telesa ni brez reda, vsak razred oziroma stan pa ustreza določenemu organu, ki izvaja svoje funkcije in je na točno določenem mestu. Tako kot je treba spoštovati hierarhijo v telesu, jo moramo spoštovati tudi v družbi, telo in družba (oziroma politika) pa sta naravni danosti. Telo je omogočalo izražanje zahteve po skrbi za splošno blaginjo, temelju predmoderne politične misli, hkrati pa ponujalo primer uspešnega blaženja različnosti v družbi, ki je predpogoj za njeno delovanje in manjše število uporov.

Ustavimo se še pri stanju, ki spremlja marsikatero telo – bolezn. Kdo je ta, ki lahko telo pozdravi? Zdravnik. In kdo lahko pozdravi politične bolezni? Vladar. Zato ne presenečajo številni prikazi vladarja kot zdravnika, ki vodi državo k ozdravitvi. Vladar je konstruiran kot terapevt, ki deluje kot vodnik v drugačno resničnost, saj je zmožen podati diagnozo in bolezen pozdraviti. Že od antike je bolezen drugo, ki s seboj nosi globoke posledice: kdor sprejme vlogo bolnika, ne more igrati normalne vloge, saj bolezen suspendira normalno stanje in uvede stanje zdravljenja, eksperimentalni režim, v katerem je dovoljeno vse, le da pride do ozdravitve.¹⁴

Metafora telesa in bolezni v *Neu-entdeckte Staats-Klugheit*

Franz Albert Pelzhoffer se je rodil med letoma 1643 in 1645,¹⁵ umrl pa 13. oktobra 1710 na gradu Kamen pri Novem mestu. Šolanje je začel v Ljubljani pri jezuitih ter ga nadaljeval v Gradcu. Kot sklepa Polec, se je najverjetneje po letu 1669 neznanokje šolal za pravnika. Leta 1672 (pred poroko z Marijo Magdaleno pl. Cyrian) je izstopil iz jezuitskega reda. Kasneje je opravljal številne javne službe, bil cesarsko-deželni svetnik na Kranjskem in stanovski odbornik, prisodnik deželne in dvorne pravde, svétnik pri vicedomskem uradu ter komisar za zasliševanje na Dolenjskem. Njegov opus

¹⁴ Danes so nam taki primeri najbolj poznani kot šokterapije iz novejše ekonomsko-politične zgodovine.

¹⁵ Najverjetneje se je rodil leta 1645, na kar nakazuje zapis v predgovoru k *Staats-Klugheit*, kjer piše, da je predgovor napisal v 63. letu starosti. Če upoštevamo, da so zadnji zgodovinski dogodki, ki jih obravnava, iz leta 1707 in da se predgovor po navadi napiše kot zadnji, je verjetneje, da je pisanje predgovora (mogoče pa tudi dela?) zaključil leta 1708 in ne 1706. O Pelzhofferjevi biografiji gl. Polec, Pelzhoffer baron Schönauski.

zaznamujejo dela s področja politike, kar ga uvršča med aktivnejše avtorje s področja Habsburške monarhije.¹⁶ Temeljni vir besedila je leta 1710 izšlo delo *Neu-entdeckte Staats-Klugheit*,¹⁷ ki ga je po njegovi smrti pri založniku Johannu Adolphu v Leipzigu in Frankfurtu izdala njegova vdova, ki je prispevala spremno besedo.¹⁸

Preidimo k analizi, kjer se bomo najprej ustavili ob primerjavi telesa in države. Po njegovem mnenju se kraljestvo ne razlikuje od telesa, pri čemer je glava kralj, srce zakoni, oči in ušesa notranji sveti (*geheime Rätthe*), druge okončine pa vazali in podaniki.¹⁹ Tu se pokaže kompleksna sestava političnega telesa, kjer ima vsak organ/član specifično vlogo, ki jo mora izpolniti. Zanimivo je, da zakon umesti v srce in ne v dušo, ki je sploh ne omenja. To pa ne pomeni, da je ni: duša je vera oziroma božja previdnost, kvintesenca političnega, ki preveva telo. Bistvo primerjave je jasno: država ne more obstajati, če ni harmonije med členi/deli – tu se metafora telesa pokaže kot »skupni« prostor, ki ga mora zasesti vladar na eni strani ter institucije, dežele in stanovi cesarstva na drugi.²⁰ Enako je razvidno iz primera, kjer navede, da cesarstvo ne more obstajati brez cesarja, in obratno. Med obema nastopi harmonija, podobna tisti med glavo in ostankom telesa.²¹ Podobno razmišlja, ko navede, da organa, ki je v nevarnosti, ne smemo kar tako ločiti od telesa, ampak morajo ostali organi poskrbeti, da do ločitve ne pride.²² Vsi organi složno sodelujejo pri bojevanju s tujkom, saj ta ogroža celotno telo. Nesreča je namreč skupna – kar se lahko primeri enemu krščanskemu vladarju, se lahko primeri tudi drugemu. Telo mora biti delujoča celota, vsak del potrebuje drugega in »telesna politika« zvesto odseva fizično telo, pri čemer je vsak stan potreben. Kako pomembna je »naravnost« telesa, vidimo ob razlagi, da tujec ne more postati vladar, saj je tako cesarstvo brez glave, torej mrtvo telo.²³ Glave telesu ne moremo zamenjati, saj

¹⁶ Njegovo prvo delo, ki je izšlo v Augsburgu leta 1706, je imelo naslov *Lacon politicus, strictim doctrinam administrandae reipublicae*. Posvetil ga je tedanjemu španskemu kralju (oziroma pretendentu za to mesto) Karlu III. Delo je leta 1710 v Ljubljani izšlo v italijanskem prevodu, ki ga je pripravil Pelzhoffer. Latinski izvirnik je bil kasneje ponatisnjen v Frankfurtu (1728), Bratislavi (1746) in Pešti (1756). Pelzhofferjevo najpomembnejše delo je *Arcanorum status libri decem* (1709–11 in ponatisi), ki ga je posvetil cesarju Jožefu I.

¹⁷ En izvod dela je v NUK-u, na svetovnem spletu pa je dostopna digitalizirana verzija (https://reader.digitale-sammlungen.de//de/fs1/object/display/bsb11057301_00005.html) (7. 7. 2020).

¹⁸ V njem je posvetilo cesarju Jožefu I. in njegovemu sinu Leopoldu, datirano z dnem 10. oktober 1710, torej le tri dni pred avtorjevo smrtjo. Vprašanje je, ali je Pelzhoffer takrat res zaključil delo ali je nekdo drug (žena?) zgolj zapisal ta datum na koncu besedila.

¹⁹ Pelzhoffer, *Neu-entdeckte Staats-Klugheit*, str. 32.

²⁰ Pelzhoffer v svoji politični misli ni zagovarjal popolne absolutistične ureditve; ta je dovoljena zgolj v izrednih trenutkih, v vseh drugih pa je treba vzdrževati harmonijo med organi.

²¹ Prav tam, str. 154. O harmoniji v telesu gl. prav tam, str. 171.

²² Prav tam, str. 554. O volitvah kot »razdiralcih« telesa gl. prav tam, str. 112.

²³ Prav tam, str. 71. »Solcher Gestalt bliebe das Reich ohne Haupt/ und daher ein todter Körper/ und ohne Leben der Staats=mässigen Würckungen: zwar ein Haupt ware Alphonsus, aber ein frembdes.« Gl. tudi prav tam, str. 125.

je naravno vraščena v celoto, kar Pelzhofferju ponudi argument proti tujim vladarjem, saj ne poznajo navad, običajev in življenja v novi domovini, zato zanje niso primerni.

Drugi pojmovni par, ki se mu bomo posvetili, je primerjava med zavezništvu oziroma odposlanci in telesom.²⁴ Poslanstvom (oziroma tistemu, kar lahko označimo kot zunanja politika) je v *Staats-Klugheit* neposredno namenjenih osem govorov, kar priča o tem, da gre za pomembno temo. Novoveško razumevanje je bilo, da je treba zavezništvo najprej skleniti z bogom, nato s samim seboj in šele zatem iskati zaveznike.²⁵ Pri tem je bilo vodilo nezaupanje do zaveznikov in »lažnih« prijateljev, ki nas lahko pretentajo in prevarajo. Pelzhoffer odposlanca primerja z žilami v telesu, ki prinašajo skrivno moč zdravlja ali bolezni v življenje.²⁶ Žile so kanali za pretok hranilnih snovi in informacij, ki potekajo skozi celotno telo ter prinašajo hranljive snovi v vsak kotiček telesa, kar lahko telo posledično tudi ogrozi. Zato ne smemo spregledati nevarnosti, s katerimi se soočajo odposlanci, in vsega, kar lahko prinesejo v deželo. Kri je za Pelzhofferja življenje, na kar kaže misel, naj davki izvirajo iz krvi in ne kosti – vladar naj jih torej vzame tam, kjer jih lahko, ne poskuša pa naj iz mrtvega iztisniti presežek.²⁷

Po Pelzhofferjevem mnenju je vladar, ki se zanaša zgolj na zavezništva, podoben trgovcu, ki svoje blago nalaga na uničeno ladjo. Tej analogiji v naslednjem stavku sledi še ena, ki je za naš razmislek zanimivejša: v resnici morajo imeti vsa zavezništva in vsi zavezniki pred seboj podobo mikrokozmosa oziroma človeškega telesa, ki je združeno in povezano *ex animalis et rationalis*.²⁸ Tako kot mikrokozmos, dokler je neločljiv v omenjenih glavnih delih, ostane pri življenju in s tem prinaša najboljše delovanje; če razpade, »ostane zgolj mrtvo truplo brez občutkov in gibanja«, ki mu grozita prezir in razpadanje. Tu vidimo tisto, kar smo prej izpostavili s Forsetovim primerom: nastali položaj lahko predstavimo tako z makro- kot mikrokozmosom. Pelzhoffer z uporabo dvojne analogije gradi na prepričljivosti argumentiranja, pri čemer ne gre toliko za to,

²⁴ Ti dve področji Pelzhoffer misli skupaj, zato ju tudi tu analiziramo skupaj.

²⁵ Tako sliko ponudi Flämizter, *Politico-Militarischer Staats-Minister*, a se tudi Pelzhofferjevo mnenje od takega prikaza ne oddalji preveč.

²⁶ »Sintemahlen die Fürstliche Abgesandten nicht ungleich seynd denen Adern in dem menschlichen Körper: welche nach ihrer Beschaffenheit eine geheime Krafft der Gesundheit oder Krankheit dem menschlichen Leben zuziehen« (Pelzhoffer, *Neu-entdeckte Staats-Klugheit*, str. 343). Kako pomembna je izbira odposlanca, priča tudi primerjava, da je ta primerljiva izbiri vladarja (prav tam, str. 342) – oziroma kot na to kaže rek pri Nemcih: *Ein jedes Amt will einen Mann: Vorstehen nicht ein jeder kan*.

²⁷ Prav tam, str. 318. Vprašanje je, ali je Pelzhoffer poznal Harveyjevo idejo kroženja krvi.

²⁸ »In Wahrheit alle Allianzen und Allirten sollen vor ihr Sinnbild haben den *Microcosmum*, oder menschlichen Leib/ so da zusammen gefüget und gebunden ist/*ex animalis et rationalis* ... Dann gleichwie der *Microcosmus*, so lang er in besagten Haupt=Theilen unzertrennet ist/ bleibt bey dem Leben/ und bringt herfür die herrlichste Würckung: Entzweyete sich aber derselbe/ so bleibt eine todte Leich ohne Empfindlichkeit und Bewegung/ allen und jeden zum Grausen und Abscheuen« (prav tam, str. 382; kurziva v izvirniku).

da bralec ne bi razumel nevarnosti, ki pretijo uničeni ladji, ampak za željo čim bolj fiksirati bralčevo razumevanje.

Kako močno predstavnost je imela ta metafora, je najbolj razvidno iz sledečega primera, ki ga bomo na tem mestu deloma pustili v izvirniku in s tem podkrepili čustveno noto nagovora,²⁹ ki bi se s prevodom izgubila. Pelzhoffer neposredno nagovarja bralca in ga retorično sprašuje, ali bi želel svoje telo »auf die Weitz heilen und zurecht bringen lassen/ daß er vorhin zergliedert/ dessen Nerven oder Senn=Adern ausgedehnet/ die Haut abgezogen/ die Zähne ausgeschlagen/ die Augen ausgestochen/ der Kopf abgeworffen/ und viel hundert Löcher in den Leib gebohret sollen werden?«³⁰ V nadaljevanju sledi vzklík: »O, nebesa, obvarujte nas pred takim zdravljenjem ali kuro. Ta zdravila so škodljivejša, kot je bolezen sama.« Misel v enako čustvenem nagovoru razvija dalje in bralca poprosi, naj razmisli o telesu, kjer so živci reda in dobre vlade neposlušni, koža pa olupljena s strani ropov in vojske, saj upor povzroči splošen nemir, ko glava odreče poslušnost telesu, ki mu je prizadejanih več kot 100 ran.³¹ Z neposrednim nagovorom še bolj poudari občutke in grozo, ki nastopi ob razčetrjenju telesa ter zdravljenju, ki telo skazi do neprepoznavnosti. Hkrati pa s tem poseže v vprašanje, koliko sme zdravnik poseči v telo in kdaj telo ohrani izvorno »formo«, kjer navede Avicenov misel, naj zdravljenje ne bo hujše od bolezni, oziroma naj zdravnik bolezni ne sme še bolj podžgati. Misel, naj zdravilo ne bo hujše od rane, se pojavi v poglavju o ostrakizmu, kjer se analogija nadaljuje s primerjavo z živalmi.³²

Kako politično telo sploh zboli? Bolezen nastopi zaradi »neurejenega gibanja, nezaslišanega razvoja organov, njihovega kroženja in uporov, ki so tako močni, da pretresejo celotno državo in jo spravijo v propad«.³³ In kaj to pomeni za zdravnika?

²⁹ Pelzhoffer pogosto uporablja čustveno zaznamovano besedišče, ki pri bralcih (tako današnjih kot sodobnikih) vzbuja močne čustvene predstave, ki podkrepijo njegovo argumentativno strategijo. Pogosto je tudi kopičenje analogij, kar je usmerjeno k prepričljivemu sprejemanju dokaza pri bralcu. Kot ponazoritev navedimo primer, kjer nastopa tudi par zdravnika in pacienta: »Je učenec več kot učitelj? Pacient več kot zdravnik? Je več vajenec kot mojster? Ali vladar obstaja zaradi države ali obratno?« (prav tam, str. 150).

³⁰ Prav tam, str. 554.

³¹ »Erwäge eben dieses in dem Politischen Leib: ... Die Nerven ... guter Ordnung und Regiments/ werden ausgedehnet in lauter Ungehorsam; Frevl/ und Auslassenheit: Die Haut wird mit Auflagen/ Quartiren/ Raubungen/ Brandschatzungen/ abgezogen ... Die Zähne/ will sagen die Gebäude und Festungen/ werden über einen Hauffen geworffen/ die Augen/ verstehe die liebe Vernunft/ die Gottes und Ehr=Furcht/ das Gewissen/ die Gesetze/ die Gerechtigkeit/ werden nicht geachtet/ dann in der Aufruhr laufft alles blind und ohne Vernufft dahin: Der Kopf wird abgeworffen/ das ist/ der Gehorsam gegen seinen Souverain, und nachgesetzten Obrigkeiten/ wird abgeschwohren: und so viel hundert Löcher in den Leib gebohret/ als viel hundert Burger und Unterthanen umfallen: weil diese einen Leib einer Gemeinde machen.« (prav tam).

³² Za Aviceno gl. prav tam, str. 544; za drugi primer str. 560; za ostrakizem str. 588.

³³ V nadaljevanju se sklicuje še na Aristotelovo mnenje, da vse bolezni nastopijo zaradi nereda v telesu.

Prevedimo odstavek v jezik politične misli: ljudje z izkušnjami v političnih zadevah morajo spoznati razlog za upore in vsa dejstva, ki razložijo okoliščine (kdo se upira, kako močan je, njegove značilnosti, čas/obdobje, v katerem se upira, položaj, v katerem je), da bi kar najhitreje poiskali sredstva za zatrtje upora ter zlo zatrli že v kali. S tem se ponovno vračamo k vprašanju ključnega pomena harmonije in prave mere: tako v telesu kot državi. Obstajajo pa še posebej težke bolezni, ki jih ni mogoče hitro pozdraviti. Družbe si brez vere ne moremo predstavljati, saj je duša političnega telesa, zato sprememba vere pomeni spremembo *conditio humana* – kaj se zgodi s telesom, ko zboli vera, se je spraševal Pelzhoffer. Bolezni duše lahko pozdravi samo *himmlische Arzt* (nebeška medicina), verske bolezni, kot sta rak in sušica, pa izsušijo telo in ga naredijo nezmožnega za življenje.³⁴ Kar je najhujše: ni sredstva, s katerim bi to lahko preseglji, le s trdno vero. A kaj ko tudi ta ni večno zagotovilo, da do sprememb ne bo prišlo.³⁵

Druga pomembna tema so zdravila. Številne stvari v naravi so ustvarjene tako, da so zdravilne, a vsebujejo strup, če so uporabljene v neprimernih količinah. Poznati moramo njihove skrivnosti in pravilno doziranje, kar v političnem besednjaku pomeni, da je treba poznati državne pregrehe, da bi lahko izvajali modro politiko in se jim izognili. Te »tajne« sestavine, ki lahko državo uničijo, a v zmernih količinah poskrbijo za njeno ohranitev, odražajo misel, da se moramo položaju znati prilagoditi ter se vesti okoliščinam primerno. »Kdo se še ni srečal z državniškimi pregrehami (*Staats-Griefflein*) oziroma, kot jim pravijo Francozi, ‚finesé‘, ki jih ne moremo označiti kot pregrehe, a so jim zelo blizu?«³⁶ se sprašuje Pelzhoffer. Tako strup kot pregrehe moramo znati pravilno uporabiti, znanja o tem pa ne sme imeti vsakdo, ampak zgolj izbrani – zdravnik oziroma med politiki vladar in njegov svetovalec. To vidimo pri obravnavi uporov, političnem problemu predmoderne *par excellence*. Tako kot vsaka bolezen zahteva posebno zdravljenje, tudi vsak upor zahteva poseben način soočanja, pri čemer so dovoljena vsa sredstva. Vsak strup zahteva poseben protistrup, zato je to področje prepuščeno bolj premišljevanju kot doktrinarnim ukrepom.³⁷ Tako se morata medicina in politika prilagoditi konkretnemu trenutku, v katerem se bolezen pokaže.

Tu naredimo ekskurz, ki je povezan s temo uporov. Pelzhoffer se sklicuje na znan dogodek iz rimske zgodovine, ko je Menij Agripa s ponazoritvijo odnosa želodca in

³⁴ Gre za enega redkih primerov, kjer Pelzhoffer neposredno imenuje bolezni. V drugem označi vojno za rak (prav tam, str. 488).

³⁵ Prav tam, str. 301. Tudi Justus Lipsius se je pritoževal, da so drugoverci okuženi člani družbe, in zahteval njihovo odstranitev (odžig), saj je boljše izgubiti nekatere dele kot celotno telo.

³⁶ Prav tam, str. 10; prav tam, str. 22; prav tam, str. 30; prav tam, str. 117.

³⁷ »Eine sonderbare Kranckheit soll auch eine sonderbare Heilung haben. Ein jedes Giff/ erfordert sein sonderbares Gegen Giff/ und eine jede Arth der Unruhe ihr gebührliches Gegen=Mittel: So mehr denen Beratschlagungen/ als denen Lehr=Gebotten überlassen wird.« (prav tam, str. 560).

telesa, ki sicer izvira iz Ezopove basni o želodcu,³⁸ razrešil spor med plebejci in patriciji. Tega primera ne uporabi z namenom, da bi uveljavil korpološki model države, ampak da bi pokazal, kako uspešno argumentacijsko strategijo je izbral Agripa, saj mu je uspelo pomiriti plebejce ter utrditi položaj patricijev.³⁹ V tem primeru Pelzhoffer vidi potrditev trditve o nestabilnosti in obvladljivosti množic, kar polaga na srce bralcu. Ta njegov navedek spomni na uveljavljeno mnenje, naj zdravnik tudi z besedo pripelje bolnika k ozdravitvi. Tako kot lahko zdravnik zdravi s prepričevanjem, lahko politik ob uspešni uporabi elokventnega govora »pozdravi« upore in nezadovoljstvo. Zato mora tako znanje ostati *arcana*.

Na koncu se dotaknimo vloge zdravnika. Kot smo omenili v uvodu, je bilo enačenje med zdravnikom in vladarjem pogosto. Navedimo daljši citat iz govora o uporih:

»Izkušeni v zdravljenju, potem ko so ugotovili vzrok bolezni in upoštevali tudi starost pacienta, obolenja in telesna naključja, pa tudi letni čas in izboljšanje oziroma poslabšanje stanja, morajo najprej poiskati sredstva, notranja in zunanja, in nadaljevati z zdravljenjem, dokler oseba ne ozdravi, najprej pa tako, da bolezen napadejo v korenu in odpravijo.«⁴⁰

Bolnika (v našem primeru državo) je treba do potankosti spoznati, da bi lahko delovali, s čimer Pelzhoffer sledi novoveškemu holističnemu konceptu medicine. Pri tem mora zdravnik upoštevati starost, obolenje, telo posamezne države, obdobje oziroma letni čas, v katerem opazuje, predvsem pa okoliščine, v katerih deluje.⁴¹ Politik se mora vesti kot zdravnik – kar potrebuje, je *historia* države in *consilio*, ki mu omogoči delovanje. Vprašamo se lahko, zakaj avtor zapiše izkušeni v zdravljenju, saj izkušeni niso imeli le zdravniki, ampak tudi kirurgi, lekarnarji, padarji, ranocelniki ... Ta drobci kaže, da je kljub uveljavljeni hierarhiji obstajal nabor ljudi, ki je sodeloval pri zdravljenju, in da je bilo v kriznem trenutku dobrodošlo vsako znanje. In vendar: zdravilec je lahko šarlatan, ki položaj samo še poslabša, njegovo dejanje pa ima lahko daljnosežne (tudi politične) posledice. Tako kot lahko tistemu, ki je v medicini najbolj izkušen, zaupamo v zdravljenje

³⁸ Osnovna premisa je, da so se organi uprli želodcu, saj naj bi ta živel izključno od njihovega dela, jedel in lenaril. Organi so hitro ugotovili, da brez njegovega dela ne morejo živeti, saj jim prinaša nujno potrebno energijo.

³⁹ O tej temi na splošno gl. Peil, *Der Streit der Glieder*. O Pelzhofferju: prav tam, str. 200.

⁴⁰ Pelzhoffer, *Neu-entdeckte Staats-Klugheit*, str. 556. »Die Artzney=Erfahrne/ nachdem sie die Ursach einer Kranckenheit erfunden/ und auch darbey des Kranken Alter/ Kräfften/ und die Leibs=Zufälligkeiten/ wie auch die Jahrs=Zeit/ und den Zu= oder Abnahm des Zustands/ bey sich genug erwogen/ sodann pflege sie allererst die Mittel aufzusuchen/ inn= und äusserlich anzulegen/ und mit solchen biß zur Genesung des Krancken anzuhalten/ erstens dahin zielende/ daß das Ubel bey der Wurtzel angegriffen und gehebt werde.«

⁴¹ Zanimivo, da tu ne omenja ne humorjev ne različnih načinov zdravljenja telesa (bljuvanje, »prugiranje«).

vladarjevo telo,⁴² lahko izkušenemu v politiki zaupamo vodenje države. Ni popolnoma jasno, zakaj je v tem primeru Pelzhoffer izbral primerjavo z zdravnikom. Ena izmed možnih interpretacij je, da tako zdravnik kot minister potrebujeta izkušnost in da jima formalna izobrazba še ne zadostuje za opravljanje dela.⁴³

Nadaljnji razmislek ni neposredno povezan z vprašanjem metafor in analogij, a bo prinesel uvid v povezanost politične in medicinske misli. Pelzhofferjevo delo *Lacon* je leta 1746 izšlo v Bratislavi. Izdajo je uredil Alexius (Elek) Cörver (1714–1747), piaristični teolog in matematik, njene posebnosti pa so obsežen uvod, številni komentarji, ki so v maniri sholastične misli dodani delu, ter kazalo, ki ga izvirnik nima.⁴⁴ V nepaginiranem kazalu lahko preberemo misel: *prudentia con arte medico comparanda*, pri čemer smo napoteni na tretjo stran, kjer je Cörverjeva opomba ob Pelzhofferjevem razmisleku o odnosu *prudentie* in *sapientie* – preudarnosti (praktične modrosti) ter (božje) modrosti. Primerjava ni Pelzhofferjeva, a kaže na razumevanje povezanosti politike in medicine, pri čemer Cörver ni unikum, ampak gre za strukturno podobnost, ki je bila izpostavljena v novoveškem mišljenju.⁴⁵ Pri tem ne mislimo le na primerjavo med zdravnikom in vladarjem, ki smo jo predstavili, ampak na strukturno povezanost med tem, kako misliti obče in posebno.⁴⁶ Vsak zdravniški in politični primer je specifičen – če ga človek želi rešiti, mora poznati podobne primere, ki mu lahko pomagajo. Zato je učenje obeh strok povezano z uporabo *historii*, ki si jih je treba zapomniti, saj posamezniku pomagajo delovati v konkretnem trenutku. Obema je skupna določena negotovost pri posredovanju, ki povzroča odvisnost in potrebo po »navidezno« strokovnem znanju, ki okrepi avtoriteto zdravnika, tudi če nima ustrezne teoretične razlage ali etiologije. Že prej smo v okviru analize primerov ponudili »prevod« iz enega jezika v drugega. Podobnosti so tudi med temeljnima žanroma, na katerih počivata oba razmisleka: med *historio* in *consilio* ni žanrskih razlik, obe izpostavljata odnos med občim in posebnim (posebni primer/obča zdravila), zaznamuje pa ju odnos med naracijo in dokazi oziroma med diskurzom in prakso. Medicina in politika sta na meji med praktičnim in teoretičnim – človek mora

⁴² »sondern dessen Erfahrungheit in Verrichtung grosser Geschäften dermassen geprüfet seye/ daß ihme die Regierung also sicherlich möge anvertrauet werden/ gleichwie des Regenten Leib den erfährtesten Aertzten anbefohlen wird.« (Pelzhoffer, *Neu-entdeckte Staats-Klugheit*, str. 229).

⁴³ Pelzhoffer v govoru o izbiri ministra zapiše, da *gutes Natural* presega vso znanost, ki je brez slednjega kot telo brez duha (prav tam, str. 232). V državnih zadevah je znanost iz knjig zgolj okras, ki ne predstavlja temelja. Pelzhoffer tu izpostavi pomen izkušenj, praktično pridobljenega znanja, kjer sta si politik in zdravnik blizu.

⁴⁴ Ta izdaja v slovenskih knjižnicah ni na voljo. Izvod je dostopen na svetovnem spletu.

⁴⁵ Na tem mestu se opiramo na zbornik *Rhetoric and Medicine*. Spregledati ne smemo niti tega, da je Pelzhoffer svoje delo naslovil s pojmom *Klugheit*, tj. preudarnost.

⁴⁶ Zaradi tega so medicino pogosto primerjali z retoriko, kar tu ne bo problematizirano. Več o tem v zborniku v zgornji opombi.

biti opremljen s teoretičnim, a znanje mora uporabiti v konkretnem primeru, kar smo videli pri razlagi uporov.⁴⁷ Iz splošnih zaključkov preteklih principov in opazovanj je treba potegniti znanje za današnji dan, saj se obe področji napajata iz zgodovine.

Pelzhoffer se je z medicinskimi idejami lahko srečal kot gojenec jezuitskega kolegija, kjer je poučevanje naravoslovnega razmisleka temeljilo na Aristotelu. Spregledati pa ne smemo drugih možnih virov: ob medicinskih študijah je treba izpostaviti Sveto pismo s številnimi sklicevanji na telo, filozofska dela (Pitagora, Platon),⁴⁸ priročnike za ohranjanje zdravja, ki so razcvet doživeli prav v novem veku, ter številne politične spise, v katerih je bila metafora telesa pogosto uporabljena. Od medicinskih referenc navaja Avicenko in Galena, ne pa Hipokrata, izključiti pa ne smemo tudi možnosti, da je poznal kranjske zdravnike.⁴⁹ Naj je Pelzhoffer znanje pridobil na tak ali drugačen način, je iz njegovega primera razvidno, da se je novoveška družba zavedala kompleksnosti pomena telesa in bolezni, kar upraviči pogostost rabe te metafore. Hkrati njegov razmislek potrjuje tezo Arna Strohmeyerja, da je metafora telesa in bolezni uporabljena razmeroma stereotipno. Redke so namreč ločitve na žensko in moško telo,⁵⁰ Pelzhoffer ne loči različnih bolezenskih stanj,⁵¹ ne omenja fiziologije telesa in odnosa notranjih organov, prav tako ne potegne ločnice med področji, na katerih deluje zdravnik (fizikus), kirurg ...⁵² Čeprav se posveča vprašanju reda in harmonije, nikjer ne omenja humorjev in njihovega ravnovesja.⁵³ Edina izjema bi lahko bilo vprašanje kroženja krvi, kar pa ne pomeni, da je poznal oziroma uporabil Harveyjev nauk, ampak da se je navezoval na katero izmed starejših teorij.

Nekatere poudarke pri Pelzhofferju pogrešamo, saj na primer ne misli telesa države, ki bi se postarala in umrla – četudi je zavezan tacitistični misli, na kar nas ne opozarjajo zgolj citati Tacitovih del, ampak o tem priča naslov njegovega najpomembnejšega dela *Arcanorum Status*.⁵⁴ Četudi je država telo, je to postavljeno izven časa in

⁴⁷ Pelzhoffer je veliko bolj kot teoretski podkovanosti verjel praktičnim izkušnjam, kar se najbolje pokaže v govoru o izbiri ministra.

⁴⁸ V delu večinoma navaja lastne misli. Med prevzetimi mislimi je Pitagorova, da v svetu obstajajo tri zla: bolezen v telesu, brezup v duši in upor v državi, kar podkrepi s sklicevanjem na podobno Platonovo misel.

⁴⁹ O Aviceni gl. zgoraj, o Galenu gl. prav tam, str. 85.

⁵⁰ Če priznavamo, da je med njima razlika. Nekateri novoveški zdravniki so bili prepričani, da je žensko telo zgolj »slabša« verzija moškega. Na splošno je telo države brez spolnih funkcij, pri čemer je podmena, da gre za moško telo.

⁵¹ Nekaj jih navede, a ne pojasni, v čem se eno razlikuje od drugega.

⁵² V praksi takih jasnih razmejitev ni bilo, v teoriji pač.

⁵³ Čeprav je bila Galenova teorija humorjev ključna referenca na področju medicine, saj je izražala tisto, k čemur je težila srednjeveška družba na vseh področjih delovanja – harmonijo –, je bilo neposredno sklicevanje na Galena in teorijo humorjev redko. To gre pripisati dejstvu, da Galenova zasnova kot osnovni organ privzema jetra in ne glave ali srca, kot je bilo v navadi pri političnih teoretikih, hkrati pa poudarja ravno to krhkost ravnovesja, ki je značilna tako za telo kot za politično-družbeno ureditev.

⁵⁴ Take primere imamo v tacitizmu. Gl. Burke, Tacitism, scepticism, and reason of state.

se ne spreminja. V kontekstu telesnih in medicinskih metafor ne problematizira časa odločitve (*kairos*), ki je za delovanje politika in zdravnika odločilen, kar bi ponudilo dodatne uvide v primerjavo med medicino in politiko. Četudi se lahko strinjamo, da je treba v določenem kontekstu delovati, ne zadošča zgolj delovanje samo, ampak je treba delovati v pravilnem trenutku, tj. vsak poseg ni upravičen v vsakem trenutku.

Zaključek

Vrnimo se k vprašanju, ki je bilo iztočnica besedila: Kdaj se Pelzhoffer zateka k uporabi telesnih metafor? Po eni strani predvsem v kriznih stanjih, saj je bilo telo pogosto poslednji branik »starega reda«. K uporabi sta pripomogli pogostost ponavljanja te primerjave ter vključenost v veliko verigo bivajočega.⁵⁵ Zdravo je enako naravnemu, moralnemu in torej boguvšečnemu, bolezen pa je prekoračitev zdrave mere in zanemarjanje telesa. Čeprav je telo naravna danost, to ne pomeni, da ga ni mogoče spremeniti oziroma popraviti. A se je težko sprijazniti s protetičnim, konstruiranim telesom. V metaforah lahko večkrat razberemo zagovarjanje pravilnih, normalnih teles, ki je odvisno od naše skrbi za telo, in pripravljenosti prepoznati bolezn. Bolezen je razumljena kot izredno stanje – iz sklicevanja na Menija Agripo vidimo, da lahko težave včasih pozdravi že govor. Če pa temu ne uspe, ne smemo spregledati vere, ki nam lahko pomaga, ko medicina odpove.⁵⁶

Telesne metafore se pojavljajo tudi v današnji politični in širši misli, predvsem pogoste so tiste o boleznih.⁵⁷ Ta tradicija, ki ji lahko sledimo predvsem od zgodnjega novega veka naprej, se je okrepila v 19. in 20. stoletju, tudi z uvajanjem političnih in vojaških metafor v biologiji in sorodnih vedah ter z odkritjem mikrobiologije. S širitvijo medicinske vednosti so tudi metafore postale bolj sofisticirane. Kaj bolje simbolizira današnji čas kot strah pred okužbami in invazijami nevidnih mikrobov, tako bioloških kot računalniških? Povsod okoli nas so virusi, ki povzročajo spremembe in mutacije, ki ogrožajo naš izvorni imunski sistem. Bolezen je še vedno razumljena kot prehod v neko drugo stanje, identiteto (na primer AIDS).⁵⁸ Tak razmislek se pojavi ob različnih situacijah: naj bo govor o epidemijah, migrantih, homoseksualcih ali političnih

⁵⁵ Nasploh je razvidno, da ideološka ali verska pripadnost pri uporabi metafore telesa ali bolezni ni igrala pomembnejše vloge, predvsem zaradi univerzalnosti telesa. Razlika je predvsem v kontekstu rabe.

⁵⁶ Kristus je veljal za *coelestis mediatrix*, zdravilca duše.

⁵⁷ Na primer v ekonomiji, kjer govorimo o krizi, šokterapiji, bolnikih ...

⁵⁸ Še vedno je tako prisoten govor o bolnih idejah in zdravi pameti.

mrtvecih. Včasih se zdi, da imamo z zgodnjim novim vekom več skupnega, kot si želimo priznati.

VIRI IN LITERATURA

Viri

A comparatiue discourse of the bodies natural and politique VVherein out of the principles of nature, is set forth the true forme of a commonweale, with the dutie of subiects, and right of soueraigne: together with many good points of politicall learning, mentioned in a briefe after the preface. By Edvard Forset. Dostopno na: <https://quod.lib.umich.edu/e/eebo/A01075.0001.001/1:2?rgn=div1;view=fulltext> (29. 11. 2021).

Flämützer, Johann Nicolaus: *Politico-Militarischer Staats-Minister. Oder vielmehr: Prudentia Politico-Militaris*, Nürnberg 1688.

Pelzhoffer, Franz Albert: *Lacon politicus, strictim doctrinam administrandae reipublicae, quam ajunt politicam, complectens et evolvens*, Bratislava, 1746.

Pelzhoffer, Franz Albert: *Neu-entdeckte Staats-Klugheit in Hundert politischen Reden oder Discursen abgefasst und mit allerhand Sinnreichen und ungemeynen Anmerckungs-Sprüchen auch denkwürdigen alt- und neuen bevorab aus dem Siebenzehenden Seculo oder Jahr-Hundert ausgezogenen Exempeln erläutert auch mit vielen hundert raren und wahrhafften Historien bewähret*, Frankfurt, Leipzig: Johann Adolph, 1710.

Literatura

Black, Max: *Metafora. Kaj je metafora?* (ur. Božidar Kante). Ljubljana: Krtina, 1998, str. 91–109.

Burke, Peter: Tacitism, scepticism, and reason of state. *The Cambridge History of Political Thought 1450–1700* (ur. J. H. Burns, Mark Goldie). Cambridge: CUP, 1991, str. 479–498.

Daly, James: Cosmic Harmony and Political Thinking in Early Stuart England. *Transactions of the American Philosophical Society*, 7, 1979, št. 7, str. 1–41.

Draženičević, Filip: *Metafore telesa in bolezni v srednjem in zgodnjem novem veku. Filozofski maraton 2019/2020: filozofija in telo, filozofija med duhom in naravo* (ur. Tara Peterzell). Ljubljana, 2022, str. 7–22.

Evans, R. J. W.: *Das Werden der Habsburgermonarchie: 1550–1700: Gesellschaft, Kultur, Institutionen*. Wien: Böhlau, 1986.

Foucault, Michel: *Besede in reči: arheologija humanističnih znanosti*. Ljubljana: Studia Humanitatis, 2010.

- Lovejoy, O. Arthur: *The Great Chain of Being: A Study of the History of an Idea*. Cambridge (MA): Harvard University Press, 1936.
- Peil, Dietmar: *Der Streit der Glieder mit dem Magen. Studien zur Überlieferungs- und Deutungsgeschichte der Fabel des Menenius Agrippa von der Antike bis in 20. Jahrhundert*. Frankfurt am Main: Lang, 1985.
- Peil, Dietmar: *Untersuchungen zur Staats- und Herrschaftsmetaphorik in literarischen Zeugnissen von der Antike bis zur Gegenwart*. München: Wilhelm Fink Verlag, 1983.
- Polec, Janko: Pelzhoffer baron Schönauski, Franc Albert (med 1643 in 1645–1710). *Slovenski biografski leksikon*, dostopno na <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi411282/#slovenski-biografski-leksikon> (3. 2. 2019).
- Rhetoric and Medicine in Early Modern Europe* (ur. Stephen Pender in Nancy S. Struve). Farnham: Ashgate, 2012.
- Sarasin, Philipp: Inficirana telesa, kontaminirana govornica: Metafore kot predmet zgodovine znanosti. *Zgodovinopisje in analiza diskurza*. Ljubljana: Krtina, 2019, str. 187–224.
- Scattola, Merio: *Das Naturrecht vor dem Naturrecht. Zur Geschichte des >ius naturae< im 16. Jahrhundert*. Max Niemeyer Verlag: Tübingen, 1999.
- Schröder, Jan: »Gesetz« und »Naturgesetz« in der frühen Neuzeit. Mainz: Akademie der Wissenschaften und der Literatur; Stuttgart: F. Steiner, 2004.
- Strohmayr, Arno: *Svoboda politike in moč vere: študije o politični kulturi deželnih stanov habsburške monarhije v času verskih vojn (ok. 1550–ok. 1650)*. Ljubljana: *cf, 2011.

The Metaphor of the Body and Illness in Franz Albert Pelzhoffer's Neu-entdeckte Staats-Klugheit

The text aims to show the importance of the analogy and metaphor of the body in pre-modern political thought. The introduction presents the importance of metaphors and analogies for early modern thought. The basic premise is that language is fundamentally metaphorical and that metaphors and analogies function as argumentative devices, with the author relying on various theories (Sarasin, Black). Particular emphasis is placed on the importance of the body in pre-modern thought and the possibility of using it in argumentation. In the second, more extensive part, the text focuses on analysing the body and medical metaphors in the *Neu-entdeckte Staats-Klugheit* (1710) by the Carniolan nobleman Franz Albert Pelzhoffer. The analysis is divided into the presentation of various analogies and metaphors of the body, illness, medicine, and the role of the doctor, highlighting some of the ways and contexts in which Pelzhoffer used these examples. Pelzhoffer used a variety of analogies and comparisons. In his opinion, the kingdom is no different from the body, with the head representing the

king, the heart representing the laws, the eyes and ears representing the inner sanctums (Germ. *geheime Rätthe*), and the other limbs representing the vassals and subjects. In the continuation, he repeatedly pointed out that the ruler is the head of the empire. He also used bodily metaphors to explain alliances, and he was particularly concerned with them when dealing with the problem of rebellions. In his comparison of medicines, he stressed the need to be aware of their powers and their action, as they must be added carefully. This knowledge he then compared to the knowledge of political secrets that a politician needs to run a country. The text concludes by pointing to the similarities between medicine and practical wisdom (Germ. *Klugheit, Prudentia*), which plays a key role in Pelzhoffer's understanding of political action, and the analysis is supplemented by a reference to the 1746 edition of his *Lacon politicus*, in which he expressed this link directly. This highlights the structural link between the two fields, which are based on similar premises: they both share a certain uncertainty in mediation that generates dependence and the need for 'quasi' expertise. There are also affinities between the genres accompanying the two disciplines and the awareness that both need to know when to act.